

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995 yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

1-2023

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Sh.I.Nurmurodova	
Texnika oliy o'quv yurtlarida rus tilini o'qitish metodikasi va uni tashkil etilishi	439
R.N.Nazimov	
Pedagogik texnologiyalar va xorijiy tajribalarning xorij ta'limidagi ahamiyati va uni O'zbekistonda amalga oshirish asoslari	445
D.A.Raximjonova	
Ingliz tilshunosligida kompyuter dasturiy ta'minot atamalarining tuzilish xususiyatlari.	448
N.Sh.Mamadov	
Amir Temur faoliyatining yoshlarni ma'naviy kamol toptirishdagi roli	453
N.D.Djalilova	
Talabalar kommunikativ kompetentsiyani takomillashtirish videomateriallari	456
A.U.G'ofurov	
Sport turizmini rivojlantirishning tashkiliy va ijtimoiy-pedagogik asoslari	461
O.T.Karimov, F.N.Nurqulov, A.T.Djalilov	
Organik kislota tuzlari bilan modifikatsiyalangan polietilenni termik xususiyatlarini tadqiq etish	467
R.N.Muminova	
Madaniy o'simliklarni etishtirishda xlorelladan foydalanish	470
A.E.Axtyamov	
Reklama matnlarining pragmatik tahlilida tekstuallikning yettita mezonlari	474
N.V.Nosirov	
Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarining metodik kompetentligini rivojlantirish jarayonini takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari	477
F.Yuldashev	
Abu Nasr Forobiy falsafasida aqliy bilish panteizmi	481
Sh.Sh.Qosimova, M.M.Darmanov	
In vitro texnologiyasi asosida maxalliy uzum navlarini ko'paytirish.	486
S.H.Po'latov	
Abu Homid al-G'azzoliy va Ibn al-Arabiy diniy-falsafiy qarashlarida tasavvuf ta'limotining rivojlanishi	490
H.A.Sulaymonov	
Xorijiy tillar grammatikasini o'qitishning umumnazariy masalalari xususida	494
N.T.Mirzaxolov	
Sun'iy intellekt – fan-texnika taraqqiyotining yuksak bosqichi (ijtimoiy-falsafiy tahlil)	498
G'.B.Samatov, S.Mo'minjonov	
Ikki atomli gazlarda tebranma-ilgarilanma energiya almashinish ehtimolligini hisoblash	502
R.Batirov	
Chaqiriqqacha bo'lgan yoshlarda harbiy-amaliy jismoniy tayyorgarlik konseptual xususiyatlarini rivojlantirishning samarali shakl, metod va vositalari	508
G.Kozlova	
Kompetensiyaga asoslangan yondashuvni, ta'lim standartlari va tamoyillarini amalga oshirish zarurati	512
V.Isafov, X.Qoraboyev	
<i>Indigofera tinctoria</i> o'simligi va tuproqdagi makroelementlarning o'zgarishi.	515
R.R.Sayfullaeva, N.I.G'aybullayeva	
Salomatlik konseptining lingvomadaniy talqini.....	521
A.G'ofurov	
Bo'lajak jismoniy tarbiya fani o'qituvchilarining sport turizmiga tayyorlashning o'ziga xos xususiyatlari	526
N.R.Zakirova	
Ta'limda yangi texnologiyalarning ustunliklari.....	532
I.Sharofutdinov	
Ta'limni axborotlashtirish sharoitida bo'lajak pedagoglarning akmeologik kompetentligini rivojlantirish ijtimoiy zarurat sifatida	535

**CHAQIRIQQACHA BO'LGAN YOSHLARDA HARBIY-AMALIY JISMONIY
TAYYORGARLIK KONSEPTUAL XUSUSIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI
SHAKL, METOD VA VOSITALARI**

**ЭФФЕКТИВНЫЕ ФОРМЫ, МЕТОДЫ И СРЕДСТВА РАЗВИТИЯ КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ
ОСОБЕННОСТЕЙ ВОЕННО-ПРАКТИЧЕСКОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ
ДОПРИЗЫВНОЙ МОЛОДЕЖИ**

**EFFECTIVE FORM, METHODS AND MEANS OF DEVELOPMENT OF CONCEPTUAL
FEATURES OF MILITARY-PRACTICAL PHYSICAL TRAINING IN YOUNG PEOPLE**

Batirov Ravshanbek Saparovich¹

¹Batirov Ravshanbek Saparovich

– Farg'ona davlat universiteti, Harbiy ta'lim fakulteti
o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada chaqiriqqacha bo'lgan yoshlarda harbiy-amaliy jismoniy tayyorgarlik konseptual xususiyatlari va uning ahamiyatli jihatlari tadqiq qilinadi. Shu bilan birga harbiy-amaliy jismoniy tayyorgarlik konseptual xususiyatlarining pedagogika fanlari doirasidagi vazifasi, kadrlar tayyorlash metodikasi tahlil qilingan.

Аннотация

В данной статье исследуются концептуальные особенности военно-практической физической подготовки допризывной молодежи и ее значимые аспекты. В то же время была проанализирована задача концептуальных особенностей военно-практической физической подготовки в рамках педагогической науки, методики подготовки кадров.

Abstract

This article examines the conceptual features of military-practical physical training and its significant aspects in young people. At the same time, the task of the conceptual features of military-practical physical training in the framework of Pedagogical Sciences, the methodology of training personnel were analyzed.

Kalit so'zlar: innovatsiya, talaba, kursant, metodika, mashg'ulot, harbiy ta'lim, konsepsiya, jangovarlik ruhiyati, ko'nikma, jismoniy tayyorgarlik, konseptual xususiyat.

Ключевые слова: инновация, студент, курсант, методика, обучение, военное обучение, концепция, боевой дух, умение, физическая подготовка, концептуальный характер.

Key words: innovation, student, cadet, methodology, training, military education, concept, martial spirit, skills, physical training, conceptual feature.

KIRISH

Hozirgi kunda dunyoning turli mintaqalarida oldindan bashorat qilib bo'lmaydigan siyosiy vaziyatlar vujudga kelmoqda. Bunday sharoitda har bir davlatni o'zining xavfsizligi va hududiy yaxlitligini ta'minlash, jamiyatda tinchlik va barqarorlikni mustahkamlash masalalari tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Yangi ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy sharoitlar jahon hamjamiyatida o'sib kelayotgan yosh avlodni yuksak fuqarolik hissi va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, o'z kuchiga bo'lgan ishonchni rivojlantirish, o'quvchi yoshlarning jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirish kabi muhim masalalarni har tomonlama hal etishni talab etmoqda.

Xorij mamlakatlarida o'quvchi yoshlarni Qurolli Kuchlarda xizmat qilishga va kelgusida harbiy ta'lim muassasalariga o'qishga kirishga muvaffaqiyatli tayyorlash maqsadida jismoniy tarbiya jarayonini takomillashtirishga yo'naltirilgan ko'pgina ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Mavjud ilmiy adabiyotlarning tahliliy sharhi, harbiy o'quv yurtlarida jismoniy tayyorgarlik samaradorligini belgilab beruvchi jismoniy tarbiyaning nazariy va tashkiliy asoslari, harbiy-texnika litseyleri o'quvchilarining jismoniy tayyorgarligi bo'yicha qo'shimcha mashg'ulotlarni kiritish, pedagogikaning zamonaviy an'alarini inobatga olgan holda o'quv jarayonini tashkil qilish, iqlim sharoitlari issiq bo'lgan hududlarda o'quvchi yoshlarning jismoniy tarbiyasini yo'lga qo'yish masalalari bilan bog'liq muammolarga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar yetarlicha o'tkazilganligini aniqlash imkonini berdi.

O'zbekistonning yangi taraqqiyot bosqichida Qurolli Kuchlarining mudofaa salohiyatini mustahkamlash, ayniqsa, harbiy xizmat o'tayotgan muddatli harbiy xizmatchilar, shartnoma

asosidagi oddiy askar va serjantlar hamda ofitserlar takibining jismoniy va ruhiy tayyorgarligini kuchaytirish hamda takomillashtirish jarayonlari ustuvor yo'nalishlardan biriga aylandi. "Men harbiy xizmatchilarimizning jismoniy va ruhiy tayyorgarligi bilan bog'liq bir qator muammolarga e'tibor qaratmoqchiman. Nega deganda, jismoniy tayyorgarlik harbiy xizmatchilar uchun xizmat faoliyatida, harbiy karerasida va umuman, turmush tarzida hal qiluvchi omillardan biri bo'lishi kerak". Ta'lim jarayoni mazmunini mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining dolzarb vazifalariga mos holda tubdan qayta ko'rib chiqish, halqaro andozalarga javob beruvchi zarur shart-sharoitlarni yaratish vazifalaridan kelib chiqqan holda, mamlakatimizdagi harbiy-texnika litseylari faoliyati ham tubdan o'zgartirilmoqda, zero ularning bitiruvchilarini oliy harbiy ta'lim muassasalariga o'qishga kirishga tayyorlashda mazkur ta'lim muassasalari asosiy bo'g'in hisoblanadi. Harbiy-texnika litseyi o'quvchilarini o'qitish jarayonida ularning harakat tayyorgarligini takomillashtirish eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi va u, dasturiy-meyoriy hujjatlarni tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

O'zbekistonning yangi taraqqiyot bosqichida Qurolli Kuchlarining mudofaa salohiyatini mustahkamlash, ayniqsa, harbiy xizmat o'tayotgan askar va zobitlarning jismoniy va ruhiy tayyorgarligini kuchaytirish hamda takomillashtirish jarayonlari ustuvor yo'nalishlardan biriga aylandi. "Men harbiy xizmatchilarimizning jismoniy va ruhiy tayyorgarligi bilan bog'liq bir qator muammolarga e'tibor qaratmoqchiman. Nega deganda, jismoniy tayyorgarlik harbiy xizmatchilar uchun xizmat faoliyatida, harbiy karyerasida va umuman, turmush tarzida hal qiluvchi omillardan biri bo'lishi kerak". Ta'lim jarayoni mazmunini mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining dolzarb vazifalariga mos holda tubdan qayta ko'rib chiqish, halqaro andozalarga javob beruvchi zarur shart-sharoitlarni yaratish vazifalaridan kelib chiqqan holda, mamlakatimizdagi harbiy-texnika litseylari faoliyati ham tubdan o'zgartirilmoqda, zero ularning bitiruvchilarini oliy harbiy ta'lim muassasalariga o'qishga kirishga tayyorlashda mazkur ta'lim muassasalari asosiy bo'g'in hisoblanadi. Harbiy-texnika litseyi o'quvchilarini o'qitish jarayonida ularning harakat tayyorgarligini takomillashtirish eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi va u, dasturiy-meyoriy hujjatlarni tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi. Iqlim sharoitlari issiq bo'lgan hududlarda o'quvchi yoshlarning jismoniy tarbiyasini amalga oshirish muammosini yetarlicha o'rganilmaganligi tanlangan dissertatsiya ishi mavzusining dolzarbligini belgilab beradi.

O'zbekiston Respublikasining 2016-yil 14-sentabrdagi 406-sonli "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 1995-yil 30-avgustdagi 105-1-sonli "O'zbekiston Respublikasining Harbiy doktrinasini" to'g'risidagi Qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2002-yil 12-dekabrdagi PQ-436-II-sonli "Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to'g'risida"gi, 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi, 2017-yil 5-iyuldagi PF-5106-sonli "Yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish va O'zbekiston yoshlar ittifoqi faoliyatini qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi farmonlari hamda mavzuga oid boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishga mazkur maqolada tadqiqoti muayyan darajada xizmat qiladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Chaqiriqqacha bo'lgan yoshlarda harbiy-amaliy jismoniy tayyorlash tizimini takomillashtirishdan iborat bo'lib, ishning maqsadi va taklif etilayotgan gipotiza quyidagi vazifalarni belgilab berdi:

- chaqiriqqacha bo'lgan yoshlarda harbiy-amaliy jismoniy tayyorlashga ta'sir ko'rsatuvchi ijtimoiy-siyosiy va psixologik-pedagogik omillarning o'zaro aloqadorligini aniqlash;
- chaqiriqqacha bo'lgan yoshlarda harbiy-amaliy jismoniy tayyorlashning nazariy asoslarini ochib berish;
- chaqiriqqacha bo'lgan yoshlarda harbiy-amaliy jismoniy tayyorlashga oid maxsus ta'lim texnologiyasini akmeologik yondashuv asosida rivojlantirish metodikasini asoslash;
- chaqiriqqacha bo'lgan yoshlarda harbiy-amaliy jismoniy tayyorlashning bosqichlari, mazmuni, shakl, metod va vositalarini yaxlitlikda o'z ichiga qamrab olgan ta'lim modeli va texnologiyasini ishlab chiqish.
- chaqiriqqacha bo'lgan yoshlarda harbiy-amaliy jismoniy tayyorlashning integrallashgan metodik tizimini akmeologik yondashuv asosida takomillashtirish.

Tadqiqotning obyekti: chaqiriqqacha bo'lgan yoshlarda harbiy-amaliy jismoniy tayyorlash jarayoni tashkil etadi.

Tadqiqotning predmeti chaqiriqqacha bo'lgan yoshlarda harbiy-amaliy jismoniy tayyorlash tizimini takomillashtirishdan iborat.

Tadqiqotda belgilangan vazifalar Farg'ona davlat universitetida o'tkazilgan pedagogik tajribalar davomida hal etildi. Respondentlar sifatida Chaqiriqqacha harbiy ta'lim yo'nalishi 1, 2 va 3 bosqich 123 nafar talabalari tanlab olindi. Pedagogik tajriba jarayonida tajriba guruhidagi talabalarga "Harbiy-amaliy jismoniy tayyorgarlik asoslari" fanini bo'yicha biz tomonimizdan ishlab chiqilgan o'quv qo'llanma asosida mashg'ulotlar olib borildi.

Tadqiqot ishlariga jalb etilgan respondent-talabalarining "Harbiy-amaliy jismoniy tayyorgarlik asoslari" fani asoslari bo'yicha nazariy va amaliy bilimlarining maxsus metodika yordamida boyiganligini obektiv baholash maqsadida jadval ko'rsatkichlari matematik-statistik metod yordamida tahlil qilindi. Statistik tahlil uchun Styudent-Fisher kriteriyasi tanlandi. Metodika samaradorligini obektiv baholash uchun ta'kidlovchi tajriba natijalarini ifodalovchi son ko'rsatkichlarini matematik-statistik metod bo'yicha tahlil etish to'g'ri deb topildi. Styudent-Fisher kriteriyasi g'oyasiga tayangan holda asosiy formulaga solish uchun respondent-talabalarining davrida qayd etilgan boshlang'ich harbiy tayyorgarlik darajasini ifodalovchi malaka ko'rsatkichlari qabul qilindi.

Respondent-talabalarining "Harbiy-amaliy jismoniy tayyorgarlik asoslari" fani bo'yicha o'zlashtirgan nazariy bilimlari darajasi (asoslovchi tajriba)

Guruhlar	Tanlanmalar	Respondentlar soni	Daraja ko'rsatkichlari		
			Yuqori	O'rta	Past
Tajriba guruhi	1-tanlanma X_i	$n_1=380$	97	170	113
Nazorat guruhi	2- tanlanma Y_j	$n=380$	85	152	143

Shunday qilib, biz tomonimizdan ishlab chiqilgan "Harbiy-amaliy jismoniy tayyorgarlik asoslari" fani bo'yicha o'quv qo'llanmasidan foydalanishda chaqiriqqacha bo'lgan yoshlarda harbiy-amaliy jismoniy tayyorgarlik konseptual xususiyatlari bo'yicha harbiy bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirishning yuqori samaradorligiga erishganligini ko'rsatdi.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, tadqiqot natijalari tajribada qo'llanilgan mashqlar to'plamining samaradorligini tasdiqladi. Pedagogik ta'sir tajriba guruhida ko'rsatkichlarning samarali o'sishini ta'minladi. Bu fakt chaqiriqqacha bo'lgan yoshlarda harbiy-amaliy jismoniy tayyorgarlik konseptual xususiyatlari bo'yicha harbiy bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirish samaradorligini oshirishi haqidagi gipotizani tasdiqladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. Toshkent: O'zbekiston. 2018. -B. 6-7.
2. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 105-1-sonli «O'zbekiston Respublikasining Harbiy doktrinasini» to'g'risidagi Qarori 1995 yil 30 avgust.
3. Ta'lim to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasining Qonuni. –Toshkent.: O'zbekiston, 2020-yil 23-sentabr. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 24.09.2020 й., 03/20/637/1313-son)
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish va O'zbekiston yoshlar ittifoqi faoliyatini qo'llab-quvvatlash to'g'risida»gi PF-5106-son Farmoni. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017y., 27-son, 607-modda.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-436-II-son «Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to'g'risida»gi Qarori. 2002-yil 12-dekabr.
6. Шишов А. В., 100 великих военачальников. — М.: Вече, 2013. —С. 432.
7. Yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda ma'naviy-axloqiy merosning o'rni / Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami. 2015 yil, 28 aprel.
8. Zamonaviy sharoitda vatanparvarlik tarbiyasini yanada yuksaltirishning dolzarb masalalari: Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. –Toshkent: O'zbekiston Respublikasi IIV akademiyasi. 2016 yil 20 avgust. –B. 232.
9. Atamurodov S., Jamiyatni yangilash jarayonida milliy madaniyat va milliy o'zlikni anglash (ijtimoiy falsafiy aspekt). Fals. fan. dok. diss. Avtoreferati -Toshkent, 1992.
10. Axrorov S.Y., Harbiy xizmatchilar shaxsida deviant xulq namoyon bo'lishining ijtimoiy xususiyatlari: Dis. sots.fan.nom. Toshkent, 2009.

11. Achilidiev A., Milliy istiqlol g'oyasi millatlararo munosabatlarni tkomillashtirish omili. Falsafa fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiyasi avtoreferati. T, 2005.
12. Волков Е.П., Уклонения от исполнения служебных обязанностей как форма девиантного поведения офицеров: Автореф. дис... канд. социол. наук. – М.: ВУ, 1998.
13. Kurbanov R.Y., Yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda milliy g'oyaning o'rni. Avtoref: dis ... fals.fan.nom. –Toshkent: 2008.
14. Муминов А.Г., Национальная политика независимого Узбекистана и пути ее реализации в духовно-культурной сфере (теория и практика). Автореф.дисс...докт.полит.наук. –Т.: 1999.
15. Paxrutdinov Sh., Dunyoviy demokratik davlatchilik qurilishi amaliyotida diniy ekstremizm tahdidi. Siyosiy fanlar doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent: 2001.
16. Qalqanov E.T., Vatanparvarlik shakllanishi va amal qilishining bog'liqlik qonuniyatlari (ijtimoiy-falsafiy tahlil). Fals.fan.nom dis. avtoref. – Toshkent: O'zMU, 2011. –B. 28.
17. Redjaboyev A.D., Yoshlarni milliy istiqlol g'oyasi asosida harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalash: ped.fan.nom. dis. avtoref. – Toshkent, 2004.
18. Samadov A.R., Axloqiy idealning ijtimoiy-falsafiy mohiyati va uning barkamol avlod tarbiyasidagi ahamiyati. Falsafa fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati.-Toshkent: 2011. – 10 b.
19. Хужамуратов И.Р., Проблемы формирования национального (эстетического) самосознания узбекского народа и влияния на него ислама. автореф. дис. докт. филос. наук.-Т.: 1994.
20. Qalqanov E.T., Vatanparvarlik shakllanishi va amal qilishining bog'liqlik qonuniyatlari (ijtimoiy-falsafiy tahlil). Fals.fan.nom dis. avtoref. – Toshkent: O'zMU, 2011.
21. Usmonov K., O'zbek xalqi ma'naviy-axloqiy merosida harbiy vatanparvarlik g'oyalarining talqini. Fals. dok. (PhD) dissertatsiya. -Toshkent, 2017. –B. 161.
22. Gibb H. A., Studies on the civilization of Islam. Beacon Univ. Press. Boston. 1962. p. 134; Jean- Paul Roux. Ibid. p. 212.
23. Lambton A.K.C., Stat and government in medieval Islam. Oxford. 1981. p.p